

EVA HURYCHOVÁ, BLANKA PTÁČKOVÁ

Sociální práce ve školství

PEDAGOGIKA

*Knihu věnuji milovaným dcerám
Kristýnce a Barborce za jejich lásku*

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hurychová, Eva, 1953-

Sociální práce ve školství / Eva Hurychová, Blanka Ptáčková. -- Vydání 1..

-- Praha : Grada, 2022. -- 1 online zdroj. -- (Pedagogika)

Obsahuje bibliografie a rejstřík

ISBN 978-80-271-4953-7 (online ; pdf)

* 37.048 * 364-78 * 376 * 364-212 * 37.03:364-212 * (048.8)

- školní poradenství
- sociální práce
- speciální pedagogika
- prevence (sociální problémy)
- monografie

364-1/-7 - Druhy sociální pomoci a služeb [18]

EVA HURYCHOVÁ, BLANKA PTÁČKOVÁ

Sociální práce ve školství

PEDAGOGIKA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Mgr. Eva Hurychová, Ph.D.
Mgr. et Bc. Blanka Ptáčková
SOCIÁLNÍ PRÁCE VE ŠKOLSTVÍ

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 8569. publikaci

Redakce a korektury Kateřina Hájková

Grafická úprava Antonín Plicka

Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 240

Vydání 1., 2022

Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s.r.o.,

České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2022

Cover Photo © depositphotos/Lopolo

ISBN 978-80-271-4954-4 (ePub)

ISBN 978-80-271-4953-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-3313-0 (print)

Obsah

Úvod	15
1. Humanismus	17
1.1 Humánní a sociální pomoc	20
1.2 Jan Amos Komenský	21
1.3 Carl Ransom Rogers	25
1.4 Pramen humanitárních činností	27
1.5 Mistr Jan Hus	28
1.6 Humanismus a křesťanství v rodině Masarykových	30
1.6.1 Charlotte Garrigue Masaryková	30
1.6.2 Tomáš Garrigue Masaryk	31
1.6.3 Alice Garrigue Masaryková	32
2. Péče o duši	37
2.1 Vnímání duše pomocí fyzického těla	38
2.1.1 Podstata péče o duši	40
2.1.2 Poznávání na cestě životem	41
2.2 Spirituální Evropa s fenoménem temporality	42
2.3 Náš vlastní čas, životní krize, lidské strasti a pomíjivost	44
2.3.1 Náš vlastní čas	44
2.3.2 Životní krize	44
2.3.3 Lidské strasti a pomíjivost	45
3. Vývoj etiky	47
3.1 Předzачátek etiky a propojenost s filozofií	47
3.2 Individuální etika a sociální problémy	49
3.3 Kritéria lidského dobra	50
3.4 Kritéria lidského zla	51
3.4.1 Vnucování jiných rolí druhým osobám	53
4. K diskurzu o domácím a sexuálním násilí	55
4.1 Dítě jako svědek násilí	59
4.2 Násilí: příčiny, vlivy, poruchy a jiné spouštěče	60
4.2.1 Nehumánní a společensky nežádoucí jev	63

4.3	Trvající nízká trestnost u generalizované agrese	63
4.3.1	Naučená bezmocnost jako závažný následek pro oběti násilí	66
4.4	Sexuální násilí	68
4.4.1	Syndrom CAN a syndrom CSA	68
4.4.2	Dva příběhy, které nebyly řešeny včas	72
4.4.3	Základní body k sexuálnímu násilí páchanému na dětech	76
4.4.4	Důsledky vysoké zranitelnosti všech obětí sexuálního násilí	77
4.4.5	Sexuální kriminalita	78
4.4.6	Sexuální zneužívání a násilí v církvích	79
4.4.7	Důležitost kooperace	80
4.4.8	Kooperace se ŠSP spadající do gesce MŠMT	80
4.5	Zlo a násilí jako závažné celospolečenské jevy	81
4.6	Možná podstata zla u násilí páchaného migranty	83
4.7	Aspekty migrace	85
4.8	K lidské jinakosti	88
4.9	Negativní vzory pro naši identitu	89
5.	Několik zásad k pomoci obětem násilných činů	93
5.1	Franklova existenciálně laděná teorie	96
5.2	Carl Gustav Jung	98
6.	Pomoc i jedinému dítěti se násobně vrací	101
6.1	Další atributy školy	102
6.1.1	Šikana ve školách	103
6.1.2	Možnosti řešení šikany	107
6.1.3	Koho se šikana nejčastěji týká	107
6.1.4	Typické znaky pachatelů šikany	108
6.1.5	Kyberšikana	108
6.2	Kapitola o systémech	110
6.2.1	Vznik systémů, jejich dělení a důležitost prvků	111
6.2.2	Negativní prvky sociálních systémů	112
6.2.3	Jaký je škola ekosystém?	113
6.2.4	Vazba ekologie se sociální prací a ŠSP	113
6.2.5	Ekosystémová perspektiva ŠSP v rezortu školství	114
6.2.6	Další ekologické modely	115
6.2.7	Co nelze ustanovit jen systémově	116
6.2.8	Jak porozumět systémům v souvislosti se školákem	117

6.3 Určování hranic dětem a jejich dodržování	118
6.3.1 Děti se syndromem zavržení rodiče	120
6.3.2 Nikdo nedohlédne, kde nemá znalosti	122
6.3.3 Společnost se kvalitou dětství zabývala pozdě	122
6.3.4 Naše prvenství u nezletilých	123
6.3.5 Hlediska sociálních kontextů	124
6.3.6 Hlediska situačních kontextů	125
6.3.7 Aspekty k citovým deprivacím dětí	128
6.4 Možnosti pro šťastnější dětství	132
6.5 Inkluze v kontextu se speciální pedagogikou	134
6.5.1 Komparativní speciální pedagogika	135
6.5.2 Komprehenzivní rehabilitace	136
6.5.3 Česká negativa inkluze	137
6.5.4 Klady, rozpory a zápory inkluze	138
6.6 K syndromu ADHD jako další příčině páchání násilí	140
6.6.1 Důvody pro uvedený výzkum	141
6.6.2 Srovnávání nesocializované poruchy a poruchy opozičního vzdoru	144
6.6.3 Hyperkinetický syndrom	146
6.6.4 Možnost přetrvávání negativních rysů z řady poruch do dospělosti	147
7. Speciální pedagogika	151
7.1 Speciální pedagogika v praxi	151
7.1.1 Somatopedie	151
7.1.2 Tyflopédie (oftalmopedie)	155
7.1.3 Surdopedie	159
7.1.4 Logopedie	161
7.1.5 Psychopedie	164
7.1.6 Etopedie	168
7.1.7 Speciální pedagogika osob s dílčími deficity	171
7.1.8 Speciální pedagogika osob s kombinovaným postižením (s více vadami)	175
7.1.9 Speciální pedagogika osob se sociálním znevýhodněním a osob z kulturně odlišného prostředí	176
7.1.10 Speciální pedagogika zaměřená na mimořádně nadané jedince	178

7.2 Speciální pedagogika a intervence ve školním prostředí	179
7.3 Pomoc pedagoga při řešení problémů dětí, prevence	183
7.4 Zásady individuálního poradenství pro pedagogy	184
8. Sociální pedagogika	187
8.1 Sociální pedagogika versus školská sociální práce	187
8.2 Možnost využití sociálních pedagogů	188
8.2.1 Společné znaky ŠSP se sociální pedagogikou	189
9. Školská sociální práce	191
9.1 Historie a vznik profese ŠSP	191
9.1.1 Současné modely školské sociální práce	192
9.1.2 Z čeho ŠSP vychází	194
9.1.3 Náplň znalostí pro výkon ŠSP	196
9.2 Základy z mezinárodních standardů školské sociální práce	200
9.3 Výtah z konkrétních standardů ŠSP	202
9.3.1 Potenciál ŠSP k součinnosti s dalším rozšířením	205
9.3.2 Dobrý vzor z Finska a z jiných států	206
9.3.3 Nejbližší sousedé a jiné země, kde je ŠSP zavedena	207
9.3.4 Celorepublikový výzkum ke školské sociální práci z roku 2018	208
9.3.5 Procentuální hodnoty výzkumu k ŠSP z roku 2018	209
9.3.6 Potřebnost sociální práce ve školách	209
9.3.7 Obecná sumarizace k současným nežádoucím jevům a problémům	210
9.3.8 Účinky ŠSP k lepšímu vzdělávání a kladnému rozvoji žáků/studentů	212
Závěr	215
Literatura ke kapitolám Evy Hurýchové	217
Literatura ke kapitole 7 Blanky Ptáčkové	229
Rejstřík	231

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem pedagogům z Technické univerzity v Liberci, Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické, kteří mě při studiu vedli. Hlavně Mgr. Květuši Slukové, Ph.D., doc. PaedDr. Tatianě Matulayové, doc. PhDr. Heleně Kalábové, Ph.D., PhDr. Janu Sochůrkovi, Ph.D., prof. MUDr. Ivo Pacltovi, CSc., a mnohým dalším. Velké díky zároveň patří všem pedagogům z Univerzity Karlovy, Husitské teologické fakulty. Zejména doc. ThDr. Kamile Veverkové, Th.D., prof. ThDr. Janu B. Láškovi, prof. ThDr. Jánu Ligušovi, Ph.D., doc. Jiřímu Benešovi, Th.D., ThDr. Marketě Langer, Ph.D., prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc., a všem ostatním.

Dovolím si zde také vyslovit in memoriam uctivé poděkování paní doktorce Alici Garrigue Masarykové. U nás nebyla nikdy dostatečně doceněna za nezměrnou křesťanskou humánní a sociální pomoc našim, slovenským a jiným dětem i dalším akutně potřebným lidem. Alici G. Masarykové patří velký dík za dětské poradny v tehdejších Československu a z pohledu školské sociální práce hlavně za vznik Dorostu Československého červeného kříže, který lze brát jako její předstupeň. Při dnešním překotném vývoji s různými rodinnými či společenskými změnami je nezbytné v činnosti školské sociální práce pokračovat. V mnoha zemích má tato profese legislativní ukotvení, u nás nikoli. Přitom náklady na její provoz jsou mnohonásobně nižší než výdaje za všechny pokračující a trvalé negativní následky při opoždění, nebo někdy žádné pomoci dětem, žákům, studentům.

S díky

Eva Hurychová

Ráda bych s B. Ptáčkovou poděkovala nakladatelství Grada Publishing za vloženu důvěru. Věříme, že kniha přispěje k legislativnímu ukotvení školské sociální práce, aby i u nás v celém svém rozsahu fungovala ve prospěch žáků a ostatních.

E. Hurychová, B. Ptáčková

Mgr. Eva Hurychová, Ph.D.

Obor školské sociální práce vystudovala a absolvovala státní zkouškou v červnu 2015 na Technické univerzitě v Liberci, Katedře sociálních studií a speciální pedagogiky. V diplomové práci jako první určila další příčinu domácího násilí, která dříve nebyla v těchto příčinách zahrnuta ani uváděna. Může vznikat z perzistujících negativních rysů syndromu ADHD a jeho komorbidních poruch, jejichž incidence stále narůstá. Dále poukázala na možnosti prevence, neboť validně potvrzená příčina zcela mění deklarované fáze o cyklickém průběhu domácího násilí. K problematickému fenoménu otevřela odbornou diskusi, kdy o prokázané příčině a o školské sociální práci lektorovala kurzy při institutu NIDV (NPI) a vedla studijní přednášky. V březnu 2020 obhájila titul Ph.D. na Univerzitě Karlově, Husitské teologické fakultě. K disertaci zvolila nežádoucí společenské a násilné jevy s východiskem z křesťanské etiky, ke školské sociální práci poskytla širší celek s celorepublikovým výzkumem. Je členkou Výboru pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách pod Radou vlády ČR a členkou Syndikátu novinářů ČR. Jako autorka hudby a textů je zastupována Ochranným svazem autorským. Má certifikát z mediace a mediační techniky včetně řady osvědčení např. z etiky v pedagogice a sociálních vědách, z terapeutické práce s lidmi, kteří páchají násilí ve vztazích. V současnosti působí jako pedagožka (v pražské ZŠ Veronské náměstí), je lektorkou a jednatelkou Asociace školské sociální práce v ČR, z. s., jejíž vznik iniciovala na základě kompetencí vystudovaného oboru. Cílem asociace je legislativní ukotvení školské sociální práce, aby také u nás byla s prioritou humánních prvků a širokým potenciálem prospěšná nejen dětem/žákům/studentům, ale i jejich zákonným zástupcům. Do knihy požádala o vypracování jedné kapitoly speciální pedagožku Mgr. et Bc. Blanku Ptáčkovou. Kapitola nese název *Speciální pedagogika* (viz kapitola 7).

Důležitá poznámka: Eva Hurychová v knize modifikovala vlastní teze či reflexe užité v disertační nebo diplomové práci. Kromě několika citací z nich jiné identické formulace nepoužila. V obsahu jsou některé pasáže rozšířenými verzemi autorčiných dříve publikovaných textů, jimiž byly inspirovány.

Mgr. et Bc. Blanka Ptáčková

Absolventka magisterského programu v oboru Speciální pedagog – učitel, se specializací etopedie, matematika, s obhajobou diplomové práce na téma Poradenství na základní škole. Celý profesní život věnuje výchově a vzdělávání ve školním a mimoškolním prostředí i v sociálních službách. Dlouholetou praxi má jako pedagožka v pražském školství, na ZŠ Veroninské náměstí působí od jejího založení roku 1985. Bohaté zkušenosti má z ambulantní praxe ve speciálněpedagogickém poradenství, v diagnostice, reedukačních a terapeutických cvičeních a aktivitách, zejména s využitím metody „Instrumentální obohacení Reuvena Feuersteina“, metody Brigit Sindelar „Deficity dílčích funkcí“, stimulačního programu Pavly Bubeníčkové „Percepční a motorická oslabení ve školní praxi“, metody Pavly Bubeníčkové a Zdeňky Janhubové „Stimulační program pro předškoláky a děti s odloženou školní docházkou – MAXÍK“ nebo dynamického vyšetření dětí školního věku dle Davida Tzuriela. Je autorkou více než třiceti učebních textů a metodik prevence rizikového chování, evidovaných ISBN v Národní knihovně ČR, spoluautorkou mnoha dalších registrovaných učebních textů a metodik prevence rizikového chování pro ZŠ a SŠ, autorkou řady projektů ve speciálněpedagogické a sociální oblasti, také autorkou a spoluautorkou v řadě výzkumů na podporu prevence rizikového a závislostního chování, lektorkou. Absolvovala množství akreditovaných dlouhodobých i krátkodobých výcviků, kurzů, školení, konferencí, seminářů, workshopů..., i se zahraniční účastí, je držitelkou řady diplomů, certifikací a osvědčení z oboru pedagogiky, psychologie, sociologie aj., mnohé z nich jsou s mezinárodní neomezenou platností. Je také spoluzakladatelkou a členkou představenstva Asociace školské sociální práce v ČR, z. s.

Eva Hurychová

Školská sociální práce

(a něco navíc)

Každý nemusí vědět, co vlastně vůbec je sociální práce ve školách neboli dle mezinárodních standardů školská sociální práce (ŠSP). Z definice Národní asociace školských sociálních pracovníků z USA zatím stručně uvedu, že se jedná o nejdynamičtější specifickou činnost se specializovanou a obsáhlou profesní praxí, která je aplikována do škol. V letech 2010–2015 jsem školskou sociální práci absolvovala na Technické univerzitě v Liberci, která k ní tehdy měla jako jediná ze všech zemí tzv. Visegrádské čtyřky akreditaci. V řadě zahraničních států je vysokoškolské studium pro ŠSP běžně k dispozici a k výkonu má tato profese legislativní ukotvení. V České republice obojí absentuje, ačkoli pozitivní přínos byl u žáků platně ověřen zlepšeným prospěchem a chováním. Do potenciálu ŠSP patří kooperace s interdisciplinárními nebo multidisciplinárními resorty a velký význam má legitimní úzká součinnost se zákonnými zástupci. U ŠSP byl také potvrzen význam dobré spolupráce se speciální pedagogikou.

Přemýšlela jsem, zda mám knihu hned začít všemi specifikacemi o školské sociální práci, a nakonec jsem se rozhodla nechat je na závěr. Na prospěšnost této profese poukazují zásadními souvislostmi v celém textu a ve všech důležitých propojeních, kde má čestné místo doktorka Alice Garrigue Masaryková. Již téměř před sto lety dokázala v tehdejší Československu na dlouhých 22 let fundovaně ustavit a zprovoznit jistý předstupeň ŠSP. Do kapitol jsem vybrala některé další význačné osobnosti, jež se během života zabývaly humánními, etickými, pedagogickými a duchovními otázkami. Nemohla jsem zde vynechat ani podstatu sociální práce, kterou je skutečný humanismus a právem mu náleží adjektivum křesťanský. Podobné je to u školské sociální práce, proto vše, co je zde uvedeno, jak ve svém oboru prioritně nastavila a zavedla Alice Garrigue Masaryková, stejným právem patří jí. V obsahu lze